

TULEVAISUUDEN MUISTELU

Lukuvuoden 2003-2004 Koulurauha-aineisto

SISÄLLYS

1. Talon tavat	2
2. Tulevaisuuden muistelu	2
3. Tulevaisuuden muistelun kysymykset	2
4. Koulurauha-mittari	3
5. Lauantaikoulupäivä-malli	3
5.1. Tulevaisuutta muistelemaan	4
5.2. Lämmittely ja viritys	4
5.3. Vaihtoehto 1: Tulevaisuusruudukko	4
5.4. Vaihtoehto 2: Keskustelu	5
5.5. Tulevaisuuden muistelu	5
5.6. Päätös koulun yhteisestä tavasta toimia – Talon tavat	5
5.7. Toiminnan seuranta	6
6. Muonion kokeilu	6
6.1. Tukioppilaiden perehdyttäminen on tärkeää	6
6.2. Mitä on koulurauha?	6
6.3. Tulevaisuutta muistellen	7
6.4. Yhteinen tapa toimia – Talon tavat	7
7. Tulevaisuuden muistelu on ratkaisukeskeistä	8
7.1. Lattiaopiskelu	8
7.2. Omat kuvat	9
8. Lisätietoa tulevaisuuden muistelusta	9

Toimittaja: Reija Salovaara
Julkaisijat: Opetushallitus,
Manneheimin Lastensuojeluliitto ja
sisäasiainministeriön poliisiosasto

1. Talon tavat

Koulurauhan teemana lukuvuonna 2003-2004 oli Talon tavat. Teemalla haluttiin kiinnittää huomiota koulun toimintakulttuuriin. Koulun toimintakulttuuri on käytännön tulkinta koulun opetus- ja kasvatustehtävästä. Talon tavat on julkilausuttu kuvaus siitä, miten koulussa toimitaan ja käyttäydytään, ratkaistaan arkiongelmia ja sovitaan muista yhteisistä asioista. Kaikki nämä asiat ovat tärkeitä koulussa viihtymisen ja oppimisen kannalta. Talon tapojen kehittämiseen kannattaa panostaa.

Talon tavat -teema kiinnittää huomion koulun psyykkiseen ja fyysiseen ympäristöön ja turvallisuuteen ja korostaa jokaisen oppilaan, kodin ja opettajan ja muiden yhteistyökumppaneiden roolia koulurauhan ylläpitämisessä. Talon tapoja pohtimalla rakennetaan yhteisen välittämisen tunnetta, yhteisvastuuta.

2. Tulevaisuuden muistelu

Talon tapoja pohditaan ratkaisukeskeisen Tulevaisuuden muistelu -työkalun avulla. Tulevaisuuden muistelulla tarkoitetaan vuoropuhelua. Tämän vuoropuhelun aikana jokainen kouluyhteisön jäsen saa mahdollisuuden pohtia omia näkemyksiään, kuulla toisten ajatuksia hyvästä kouluilmapiiristä ja -ympäristöstä, niihin johtavasta toiminnasta sekä olemassa olevista hyvistä käytännöistä ja ajankohtaisista huolista ja myös niiden vähentämisestä. Tulevaisuuden muistelu on dialogi, jonka pohjalta syntyy yhteisen toiminnan suunnittelu.

3. Tulevaisuuden muistelu -kysymykset

Tulevaisuuden muistelussa kaikki koulun toimijatahot, oppilaat, opettajat, koulun muu henkilökunta, kuten siivoojat, vahtimestari ja keittiöhenkilökunta sekä vanhemmat, pohtivat vuorollaan ääneen muistelun vetäjän esittämiä kysymyksiä:

- Kuvitellaan, että on kulunut vuosi tästä päivästä ja asiat ovat nyt aika hyvin. Miten ne ovat Sinun kannaltasi?
- Mitä itse teit myönteisen kehityksen aikaansaamiseksi ja mistä sait tukea. Millaista tukea sait?
- Mistä olit huolissasi ”siltoin vuosi sitten” ja mikä sai huolesi vähenemään?
- Mikä koulussa oli vuosi sitten hyvin? Miten näitä hyviä tapoja ja käytäntöjä pidettiin yllä?

On tärkeää, että tulevaisuutta kuvataan mahdollisimman konkreettisesti ja monimuotoisesti. Siksi otettavien askelten on oltava riittävän pieniä, jotta ne olisivat mahdollisia toteuttaa. Muisteluun liittyviä kysymyksiä voidaan tarkentaa apukysymyksin: mitä vielä, miten, miltä se tuntuu jne.

Muistelun lopuksi kootaan keskustellen myös kuvaukset siitä, mitä asioita eri ryhmät tulevat halutunlaisen tulevaisuuden saavuttamiseksi tekemään, kenen kanssa he tekevät yhteistyötä ja siitä, kuka toimintaa koordinoi. Työskentelyn lopuksi voidaan koota yhdessä keskustellen ja sopien haluttua tulevaisuutta tukevan toimintasuunnitelman pääpiirteet ja sopia seuraavista askelista ja niiden toteutuksesta sekä vastuista.

Muistilista tulevaisuuden muisteliijoille

Muonion yläasteen koulun Tulevaisuuden muistelussa kirjattiin seuraava muistilista muistelua toteuttaville kouluille:

- Perehdyttäkää Tulevaisuuden muistelun toteuttavat nuoret menetelmään hyvin.
- On tärkeää, että ryhmät, joissa muistelu toteutetaan, ovat riittävän pieniä. Pienessä ryhmässä on turvallisempi sanoa omia ajatuksia ääneen.
- Turvallisuuden tunnetta lisää myös tutuus. Ryhmytymiseen kannattaa käyttää aikaa. Tukioppilaiden omille kummiluokilleen vetämissä Tulevaisuuden muistelussa aiemmista yhteisistä tunteista ja tapaamisista on paljon hyötyä.
- Muisteliijoita on tärkeää kannustaa kysymällä pieniä tarkentavia kysymyksiä. Miten? Miltä se näyttää? Mitä vielä?
- On tärkeää, että luokassa on paikalla aikuinen, esim. opettaja.
- On tärkeää, että kaikki koulun opettajat ovat tietoisia Tulevaisuuden muistelusta.

4. Koulurauha-mittari

Tulevaisuuden muistelun tuotoksia voidaan kuvata itse kehitetyn Koulurauha-mittarin avulla. Mittarin avulla voidaan tarkastella koulurauhan nykytilannetta ja seurata tilanteen kehittymistä.

Koulurauhan kehittymistä voidaan kuvata pylvinä, kakunpaloina, hämähäkinseittinä, hiihdettyjen kilometrien tapaan janalla (huom. suunta!) jne. Tärkeää on pohtia kehittymisen suuntaa suhteessa tavoitteisiin. Mittareita voi olla yksi tai useampia: jokaisen oppilaan oma, oppilaiden yhteinen, opettajien mittari tai koko koulun yhteinen. Mittarit voivat olla esillä koulun seinällä tai väline voi olla apuna itsearviointissa. Se, millainen mittarista tulee ja miltä se näyttää, on jokaisen koulun päätettävissä.

Muonion yläasteen koulun Tulevaisuuden muistelussa kehitettiin erilaisia mittarimalleja. Oppilaiden mielikuvituksella ei ollut rajoja pohdittaessa, miten koulun viihtyisyys ja ilmapiiri saadaan mitattua. Mittarin kehittämisessä kannattaa siis luottaa oppilaisiin.

Muonion yläasteella päätettiin toteuttaa Hymynaama-mittarin. Kerran kuussa aamunavauksen jälkeen jokainen oppilas piirtää hymynaaman ☺ tai surullisen naaman ☹ tai jotakin siltä väliltä riippuen siitä, miten kokee koulun ilmapiirin ja viihtyisyyden. Naamat kiinnitetään koulun seinälle, mistä voidaan kätevästi katsoa, mihin suuntaan kuvien suupielet näyttävät. Naamat voivat myös kuvata, ollaanko menossa oikeaan suuntaan vai takaisin päin. Hymynaamojen tapaan symboleina voidaan käyttää myös sääkartalta tuttuja merkkejä: aurinkoa, pilviä, sadekuuroja, puolipilvistä jne.

Vaaka on perinteinen symboli mitata asioita. Muoniolaisten ideassa vaa'an toiseen kuppiin laitetaan kiviä, jos koulun ilmapiiri on huono ja toiseen jos se on hyvä. Kivet voivat olla erikokoisia tai samansuuruisia - miten sovitaan. Vaaka kallistuu sille puolelle, jolla on enemmän kiviä

Muonion yläasteen koulun oppilaat kehittivät koulurauhan mittaamiseen myös monia muita ideoita. Mittaamiseen voisi käyttää desibelimittarin kera tehtyä huutoäänestystä, koulurauhaa voisi kuvata lämpömittarilla (mitä enemmän asteita sen parempi tilanne), merkkäamalla rastin janalle jne.

5. Lauantaikoulupäivä-malli

Tulevaisuuden muistelu voidaan toteuttaa monella tavalla. Tässä esitetty tapa järjestää Tulevaisuuden muistelu lauantaikoulupäivän, on yksi tapa pohtia Talon tapoja.

Lauantaikoulupäivä -mallissa Tulevaisuuden muistelu toteutetaan siten, että esim. tukioppilaat voivat toimia pareittain tai kolmen hengen ryhmissä Tulevaisuuden muistelun vetäjinä. Tukioppilaat ovat harjoitelleet menetelmää omassa tukioppilasryhmässään. On tärkeää, että kaikissa tilanteissa tukioppilaiden tai oppilaiden vetämissä ryhmissä on mukana tukena myös aikuinen, esim. opettaja. Muistelu voidaan toteuttaa luokittain, vanhempainilloissa ja omana tilaisuutenaan koulun opettajille ja muulle henkilökunnalle.

Muisteluja voidaan myös vetää yksittäisille luokille tai esimerkiksi kaikille seitsemänsille luokille. Tästä yhtenä mallina on tukioppilaiden omille kummiluokilleen vetämä tulevaisuuden muistelu. Muisteluun on hyvä varata aikaa. Varsinkaan isoissa luokissa muistelu ei onnistu yhdessä oppitunnissa.

5.1. Tulevaisuutta muistelemaan

Yhteisen päivän voi aloittaa teemasta tehdyllä aamunavauksella ja koulu voidaan koristella oppilaiden piirustuksilla, joiden aiheena ovat virittävän keskustelun (ks. luku 5.4) kysymykset. Seinille voidaan myös kiinnittää koulun omat liikennemerkkit. Liikennemerkithän opastavat, varoittavat, kieltävät tai oikeuttavat toimimaan tietyllä tavalla.

Mallimuistelu toteutetaan lauantaikoulupäivänä, jotta jokaisella luokalla ja vanhempien ryhmällä on mahdollisuus käyttää muisteluun rauhassa aikaa. Tulevaisuuden muisteluun on hyvä varata ainakin 3 tuntia. Lauantaikoulupäivän etuna on myös se, että vanhemmat saadaan muistelemaan yhtä aikaa oppilaiden kanssa. Näin myös yhteenveto voidaan tehdä samana päivänä. Jotta malli voidaan toteuttaa, tukioppilaat ja opettajat tekevät muistelun ennalta omina ryhminään. On tärkeää, että muisteluja vetävät tukioppilaat ovat itse saaneet kokemuksen siitä, millaista on muistella tulevaisuutta.

5.2. Lämmittely ja viritys

Jotta ryhmään olisi turvallinen ilmapiiri, on tärkeää tuntee ryhmän jäsenet mahdollisimman hyvin. Muistelun aluksi on hyvä yhdessä virittäytyä yhteishenkeä lisäävien ja tutustumista edistävien leikkien avulla. Paljon erilaisia leikkejä ja harjoituksia löytyy Mannerheimin Lastensuojeluliiton Leikkipaikasta (http://www.mll.fi/lapset_ja_nuoret/mita_tehtais/leikkipaikka/). Tutustumiseen ja lämmittelyyn ja hyvä käyttää aikaa ainakin 20 minuuttia.

Kun ryhmä tuntee toisensa, työstetään hetki omia ajatuksia. Tämä tapahtuu oppilaiden ryhmissä vaihtoehdon yksi avulla ja aikuisten ryhmissä keskustellen vaihtoehdon kaksi mukaisesti käyttäen apuna valmiita apukysymyksiä.

5.3. Vaihtoehto 1: Tulevaisuusruudukko

A3-kokoinen paperi jaetaan kahdeksaan ruutuun. Ylärivin ruutuihin (1-4) kirjataan tilanteita ja alarivin ruutuihin (5-8) toimenpiteitä. Oppilaat voivat halutessaan piirtää ylärivin ruutuihin kuvia tai sarjakuvia, leikata lehdistä kuvia, kirjoittaa runoja tai lyhyitä ajatuksia vaikkapa ranskalaisilla viikoilla. Mahdollisuus tehdä eri tavoin tukee erilaisia oppijoita: toiselle on luontevaa piirtää, toiselle taas kirjoittaa.

Ruutuihin vastataan seuraaviin kysymyksiin:

Ruutu 1: Mikä koulussa on tai on ollut kaikkein mukavinta?

Ruutu 2: Mistä koulussa tulee ”tilanne”? Mitä koulussa ei saa tehdä?

Ruutu 3: Mitä koulussa saa tehdä?

Ruutu 4: Mitä positiivisia tapahtumia koulussa nostetaan tai voisi nostaa esille?

(Vaihtoehtoisesti: Millaisia koulun hyviä toimintatapoja haluat ylläpitää? Miten koulussa hyväksytään erilaisuutta? Miten se näkyy, että joku on iloinen? Entä surullinen? Vihainen?)

Ruutujen 1-4 pohtimiseen varataan aikaa 15 minuuttia. Tämän jälkeen vastataan 15 minuutin ajan ruutuihin 5-8 seuraaviin kysymyksiin:

Ruutu 5: Miten ruudun 1 tilanteita saataisiin syntymään lisää?

Ruutu 6: Miten ruudun 2 tilanteissa toimitaan tai voisi toimia?

Ruutu 7: Miten ruudun 3 asioita kannustetaan?

Ruutu 8: Miten ruudun 4 asioita voisi tuoda esille?

Kun ruudukko on täynnä, vetäjät keräävät nousseita ajatuksia paperille. On myös hyvä huomioida, että mukana on positiivisia kysymyksiä, jotta esille tulee kehittämisen paikkojen lisäksi myös se, mikä on hyvin. Kun virittäydytään aiheeseen, on hyvä noudattaa ratkaisukeskeisiä periaatteita: on olennaista pohtia, miten jokin asia ratkaistaan – ei sitä, miten tilanteeseen on tultu tai mistä jokin johtuu. On tärkeää, että jokainen saa osallistua.

Talon tapoja voi virittäytyä pohtimaan myös kirjoittamalla äidinkielen tunnilla aineen, piirtämällä kuvaamataidon tunnilla tai käsittelemällä aihetta muilla oppitunneilla.

5.4. Vaihtoehto 2: Keskustelu

Vanhempainilloissa, opettajaryhmässä sekä koulun muun henkilökunnan ryhmässä muisteluun johdettava lämmittely voidaan toteuttaa keskustellen. Vetäjät voivat käyttää keskustelun herättäjinä oheisia apukysymyksiä. Kun virittäydytään aiheeseen, on hyvä noudattaa ratkaisukeskeisiä periaatteita: on olennaista pohtia, miten jokin asia ratkaistaan – ei sitä, miten tilanteeseen on tultu tai mistä jokin johtuu. On tärkeää, että jokainen saa osallistua keskusteluun. Usein tarvitaan tarkentavia lisäkysymyksiä: mitä vielä, miten, miltä se tuntuu, näyttää tai tuoksuu, miten se huomataan jne. On myös hyvä huomioida, että mukana on positiivisia kysymyksiä, jotta esille tulee kehittämisen paikkojen lisäksi myös se, mikä on hyvin. Vetäjät kirjaavat keskeiset esiin nousseet ajatukset.

Apukysymyksiä keskusteluun:

- Mikä on ollut mukavinta, mitä koulussa/lapsen kouluun liittyen on tapahtunut?
- Millaisista asioista koulussa tulee ”tilanne”?
- Mitä koulussa saa tehdä? Mitä ei?
- Saako toisia kiusata? Miten meidän koulussa toimitaan, jos jotakuta kiusataan?
- Millaisessa kunnossa on koulun piha? Miten pihan viihtyisyydestä huolehditaan?
- Miten koulumatkat sujuvat? Onko koulutie turvallinen?
- Millaisia koulun hyviä toimintatapoja haluat ylläpitää?
- Mitä ovat ne positiiviset asiat/tapahtumat, joita koulussa olisi hyvä huomioida (matematiikkakilpailun voitto tms.)?
- Miten koulussa hyväksytään erilaisuutta? Onko koulussa ns. kuppikuntia? Mikä vaikutus niillä on?
- Miten se näkyy, että joku on iloinen? Entä surullinen? Vihainen?

5.5. Tulevaisuuden muistelu

Keskustelun jälkeen vetäjä kysyy jokaiselta vuorollaan Tulevaisuuden muistelu- kysymykset. Vetäjä kirjaa keskeiset esiin nousseet ajatukset. Lopuksi ryhmäkohtaiset muistelut vedetään yhteen.

Tulevaisuuden muistelussa toimintasuunnitelmaan kirjattavien asioiden ei tarvitse olla suuria ja/tai kalliita ja vaan pienet teot (”Laitan roskat roskiin”) ovat yhtä olennaisia. Usein yksi tai kaksi konkreettista kuvattua asiaa toteutuu helpommin kuin monta isoa. Ryhmä voi tässä vaiheessa myös tehdä oman Koulurauhamittarin tai tehdä ehdotuksen käytettävästä mittarista.

5.6. Päätös koulun yhteisestä tavasta toimia – Talon tavat

Kaikilta luokilta, vanhempainillasta/-illoista ja opettajien ja muun henkilökunnan ryhmistä valitaan edustaja koko koulun yhteenvetoa varten. Yhteenvedossa jokainen esittelee 1-2 oman

ryhmänsä konkreettista ajatusta ja ryhmän tuottaman tai ehdottaman mittarin. Parhaat ideat kootaan yhteen ja niiden pohjalta luodaan yksi koko koulun yhteinen mittari. Yhteenvedon vetäjänä voi toimia esimerkiksi rehtori tai joku opettajista.

Keskustelun ja ideoiden vaihdon lopuksi kootaan koko koulun yhteinen suunnitelma ja sovitaan työnjaosta. Työskentelyn lopuksi voidaan myös koota keskustellen toimintasuunnitelman pääpiirteet ja sopia seuraavista askelista ja niiden toteutuksesta sekä vastuista. Jotta sovitut asiat pysyvät mielessä, laitetaan mahdolliset ryhmäkohtaiset mittarit näkyville ja sovitut toimintasuunnitelmat jaetaan kaikille. Yksi tapa sitouttaa on kerätä niihin kaikkien allekirjoitukset. Lopuksi voidaan rakentaa koko koulun Koulurauhmittari.

5.7. Toiminnan seuranta

Tulevaisuuden muistelun yhteydessä tehtyjä mittareita ja toimintasuunnitelmien toteutumista on hyvä seurata. On tärkeää sopia, miten ja milloin niitä tarkastellaan. Vuoden kuluttua Tulevaisuuden muistelusta tarkistetaan, kuinka lähelle haluttua tavoitetta päästiin.

6. Muonion kokeilu

Tulevaisuuden muistelu -työkalua ja koulurauhmittarin rakentamista kokeiltiin Muonion yläasteen koulussa toukokuussa 2003.

6.1. Tukioppilaiden perehdyttäminen on tärkeää

Muonion yläasteen koulussa Tulevaisuuden muistelun vetäjinä toimivat Nuisku - nuorten ihmissuhdekurssin käyneet nuoret ja koulun tukena Tulevaisuuden muistelussa olivat kunnan ja seurakunnan nuorisotyöntekijät.

Tulevaisuuden muistelun toteuttaneille nuorille järjestettiin valmennus kolme viikkoa ennen varsinaista muistelua. Tässä valmennuksessa nuoret muistelivat tulevaisuutta ja kokeilivat itse toimintamallia käytännössä. Se, että nuoret pääsivät ensin itse kokeilemaan menetelmää, oli Tulevaisuuden muistelun onnistumisen kannalta tärkeää. Menelmästä tuli näin oma juttu.

Valmennuksen jälkeen nuoret kokoontuivat uudelleen yhteen suunnittelemaan, miten he käytännössä toteuttavat Tulevaisuuden muistelun. Nuoret pitivät tärkeänä, että he kysyvät Tulevaisuuden muistelun kysymykset omalla kielellään. Nuoret myös miettivät, millaisia Koulurauhmittareita voisi rakentaa. Ryhmän viimeinen valmisteleva kokoontuminen oli Tulevaisuuden muistelun aamuna. Viimeisen kannustuksen ja innostamisen jälkeen nuoret olivat valmiita kohtaamaan ryhmänsä.

6.2. Mitä on koulurauha?

Muonion yläasteen koulun oppilaat jaettiin muistelua varten noin 10 oppilaan ryhmiin. Ryhmien vetäjänä toimivat Nuisku - ihmissuhdekurssin käyneet nuoret. Jokaisessa ryhmässä oli kolme vetäjää. Lisäksi paikalla oli yksi opettaja tai nuorisotyöntekijä.

Kolmen tunnin mittainen rupeama aloitettiin kertomalla oppilaille, mikä on Koulurauhan julistus ja mitä päivän aikana ollaan tekemässä. Muistelua pohjustettiin käymällä läpi Koulurauhaan liittyviä ajatuksia. Muonion yläasteen koulun oppilaat täyttivät Tulevaisuusruudukon yhdessä. Virittäytyminen voidaan tehdä myös siten, että jokainen täyttää

oman Tulevaisuusruudukonsa itsenäisesti ja sen jälkeen kootaan ajatuksia yhteen kirjaamalla niitä yhteiseen ruudukkoon.

6.3. Tulevaisuutta muistellen

Tulevaisuusruudukoiden täytön jälkeen aloitettiin varsinainen tulevaisuuden muistelu. Keskustelua vetäneet nuoret kysyivät vuorollaan jokaiselta oppilaalta Tulevaisuuden muistelukysymykset. Ryhmästä oli valittu yksi oppilas kirjuriksi ja hän kirjasi yhdessä yhden keskustelun vetäjän kanssa ylös keskeiset esiin nousseet ajatukset.

Oppilaiden mietteissä vuoden kuluttua koulussa muun muassa:

- on tukioppilaiden pitämä kahvila/buffet
- koulu pysyy kunnossa kun kaikki käyttäytyvät paremmin
- jokaisella oma omille tavaroille kaappi tai isompi lokero
- on hyvä luokkahenki
- ketään ei kiusata
- otetaan kaikki huomioon
- ketään ei hännätä
- opettajat saavat täydennyskoulutusta mm. tietotekniikan käytöstä
- opiskelu on itsenäisempää
- kaikilla välitunneilla ei tarvitse mennä ulos
- on musiikkia välitunnilla
- on oleskelutila, jossa voi viettää hyppyunteja ja sisävälitunteja

Tulevaisuuden muistelussa toimintasuunnitelmaan kirjattavien asioiden ei tarvitse olla suuria ja kalliita ja vaan pienet teot ovat yhtä olennaisia. Usein yksi tai kaksi konkreettista kuvattua asiaa toteutuu helpommin kuin monta isoa. Muunion yläasteen koulun oppilaiden ideat olivat hyvin käytännönläheisiä ja siksi mahdollisia toteuttaa.

Tulevaisuuden muistelun jälkeen ryhmät pohtivat, miten Koulurauhaa voisi mitata. Ryhmissä syntyi monia ideoita siitä, millainen mittari voisi olla. Muoniolaisten mittari-ideoista kerrotaan luvussa 4.

6.4. Yhteinen tapa toimia – Talon tavat

Talon tapojen pohdinnan viimeinen tunti käytettiin koko koulun ideoiden yhteenvedoon. Yhteenvedossa jokainen ryhmä valitsi joukostaan yhden edustajan, joka esitteli 1-2 oman ryhmänsä tärkeitä konkreettista ajatusta ja ehdotusta. Ehdotukset kirjoitettiin kalvoille ja niistä äänestettiin esittelyn jälkeen. Oppilaat pitivät tärkeimpänä viihtyvyyden lisääjänä mahdollisuutta saada kouluun kahvila tai buffetti, jota esim. tukioppilaat ja Euroopan matkaa suunnittelevat oppilaat matkakassaa kartuttaakseen voisivat pitää.

Ryhmät esittelivät myös ehdotuksensa Koulurauhmittariksi. Ideat olivat hyviä ja niistä äänestettiin parhaaksi idea hymynaamojen tekemisestä (ks. luku 4).

Koska Muunion yläasteen koulun muistelussa muistelijoina ja ideoijina olivat oppilaat, eivätkä opettajat osallistuneet päivään, päätettiin valita oppilaista kolme puhemiestä, joiden tehtävänä on esitellä ideat rehtorille. Puhemiehet evästettiin hyvin ristiretkään varten.

7. Tulevaisuuden muistelu on ratkaisukeskeistä

Tulevaisuuden muistelu on ratkaisukeskeinen toiminamalli. Ratkaisukeskeistä työskentelytapaa voi hyvin soveltaa muutoinkin kouluissa. Se soveltuu esimerkiksi oppimisen tueksi, ongelmatilanteisiin, vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä työyhteisön keskinäiseen yhteistyöhön.

Ratkaisu- eli voimavarakeskeisen ajattelutavan perusteet ovat lähtöisin ongelmanratkaisutyypisistä lyhytterapiasta, jota on kehitellyt alunperin mm. Milton H Erikson. Nykypäivänä ratkaisukeskeisyyden metodeja kehitellään edellen amerikkalaisessa Brief Family Therapy Canterin lyhytterapiakeskuksessa. Siellä työskentelevät mm. Steve de Shazer sekä hänen vaimonsa Insoo Kim Berg jotka ovat maailmanlaajuisesti toimineet kouluttajina. Suomessa ratkaisukeskeisyyttä vie eteenpäin lyhytterapiainstituutti.

Ratkaisukeskeisyys on oivallinen ongelmanratkaisujen työväline, jossa hyödynnetään ihmisten voimavaroja, osaamista, tavoitteita ja unelmia. Silloin, kun nykyinen tilanne ei tyydytä ja tarvitaan muutosta.

Monesti pulmat voivat olla todella vaikeita, monimutkaisia tai muulla tavalla haastavia, mutta ratkaisukeskeisessä ongelmanratkaisussa pulmien sijasta ajatukset suunnataan ratkaisuihin ja tavoitteisiin. Esiin tuodaan uusia mahdollisia tapoja toimia ongelmatilanteissa ja tarkastella pulmaa. Ajatusten siirtäminen pulmasta tulevaisuuteen ja ratkaisuihin mahdollistaa kielteisten käyttäytymismallien unohtamisen sekä tuo tilalle uusia vaihtoehtoisia malleja.

Ratkaisukeskeisessä lähestymistavassa vältetään "syyllisten etsiminen" kääntämällä ensin pulmat tavoitteiksi ja siirtämällä siten huomio ja koko keskustelun painopiste heti alusta alkaen heikkouksista vahvuuksiin ja epäonnistumisen sijasta onnistumisiin. Tällainen lähestymistapa luo jo itsestään rakentavan ilmapiirin ja parantaa siten ihmisten välistä yhteistyötä sekä auttaa usein ratkaisujen löytämisessä.

Ratkaisukeskeisen ajattelutavan perusolettamuksia:

- Pienikin muutos voi aikaan saada suuremman tapahtumaketjun. Aloita pienistä ja yksinkertaisista asioista, muutosta ei tapahdu hetkessä.
- Muotoile ongelmatoteamus niin, että sisällytät siihen ajatuksen mieleisestä tulevaisuudesta tai tavoitteesta.
- Kokeile käänteistä ajattelutapaa tai toimintaa
- Pulma voidaan ratkaista ilman, että tiedetään mistä se johtuu
- Ei ole yhtä ainoa oikeaa tapaa ratkaista pulma
- On helpompaa hyödyntää onnistunutta tulosta, kuin lopettaa ei-toivottu käyttäytyminen
- Jos jokin toimii älä korjaa sitä, vaan tee sitä lisää. Tärkeää on hyvien ja toimivien asioiden vahvistaminen ja palkitseminen

7.1. Lattiaopiskelu

Ratkaisukeskeisydessä etsitään erilaisia tapoja ratkaista tilanne. Tässä joitakin käytännön esimerkkejä ratkaisukeskeisen toimintatavan sovellutuksista koulussa.

Ensimmäisen luokan oppilaalla Roopella oli tapana pyöriskellä jatkuvasti tunneilla latioilla. Myös käytävillä hänellä oli tapana maleksia latioilla. Luokanopettaja oli kyllästynyt tähän. Hän neuvotteli koulukuraattorin ja koulupsykologin kanssa tilanteesta ja he päättivät kokeilla seuraavaa. Opettaja ottaa asian puheeksi luokassa ja sovitaan yhteisesti, että Roope opiskelee lattialla seuraavat kolme päivää. Sen jälkeen Roope saisi jatkaa opiskeluaan normaalisti.

Luokkatoverit hyväksyivät asian ja menetelmää koitettiin. Roope ei olisi halunnut olla lattialla, mutta luokkatoverit pitivät huolta siitä, että hän opiskeli lattialla sovitusti. Tämän lattiaopiskelujakson jälkeen Roope rauhoittui selvästi ja istui omalla paikallaan.

7.2. Omat kuvat

Seitsemännelle luokalle tuli oppilaita useilta eri ala-asteilta. Luokan ongelmana olivat oppilaiden levottomuus ja keskinäiset riidat oppitunneilla.

Oppilashuoltoryhmässä luokanvalvoja ehdotti, että oppilaat piirtäisivät hänen kuvaamataidontunnillaan paperille kasvokuvansa. Tämän lisäksi koulupsykologi keskusteli oppilaiden kanssa siitä, miltä itse kustakin oli tuntunut aloittaa uudessa koulussa, mikä oli pelottanut ja mitä odotuksia kullakin oli jne.

Toisessa vaiheessa oppilaanohjaaja jakoi oppilaalle oppilasluehkelon, johon jokainen sai kirjoittaa myönteisiä ominaisuuksia luokkatovereistaan. Oppilaanohjaaja keräsi luehkelon ja lisäsi myönteiset ominaisuudet kunkin kuvan ympärille. Kuvat laitettiin luokan seinille ja ne saivat olla siellä esillä seuraavien viikkojen ajan. Luokan yhteishenki lisääntyi tämän johdosta huomattavasti.

Ratkaisukeskeisyys voi usein vaatia asioiden uudelleen ajattelua, kuten esimerkiksi:

- Laiska oppilas nähdäänkin rauhallisena, rentona ja leppoisana.
- Yliaktiivinen - energisenä
- Puhelias - ilmaisukykyisenä ja avoimena
- Sulkeutunut - hillittynä, mietiskeleväisenä
- Tarkkaamaton - nokkelana
- Huono keskittyjä - herkkävaistoisenä ja tilanneherkkänä

Lähteet:

- Jakobson, M. (toim.) 1992. Koulun omat konstit. Käytännön ratkaisuja koulun pulmatilanteisiin. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Gummerus. Jyväskylä.
- Kral, R. 1993. Ratkaisukeskeisen työskentelytavan sovellutuksia koulussa. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Gummerus. Jyväskylä.

8. Lisätietoa Tulevaisuuden muistelusta

Tulevaisuuden muistelu, josta tämä aineiston on sovellettu koulujen käyttöön, on yksi Stakesin Verkostotutkimus ja kehittämismenetelmät -ryhmän kehittämistä menetelmistä. Sitä on toteutettu esim. projektiarvioinneissa, moniauttajatilanteissa ja kehittämistyökaluna.

Tulevaisuuden muistelussa nykyisyyttä lähestytään takautuvasti, tulevaisuudesta käsin. Osanottajia pyydetään eläytymään tilanteeseen, jossa nykyhetkestä on kulunut esimerkiksi puoli vuotta ja asiat ovat hyvin. Kukin osanottaja kertoo ääneen muodostamansa hyvän tulevaisuuskuvan sekä sen, miten tähän hyvään tilanteeseen päästiin. Lopuksi puhuja kertoo, mistä oli huolissaan puoli vuotta sitten.

Puhuminen ja kuunteleminen erotetaan toisistaan. Jokainen pohtii vuorollaan kysymyksiä ääneen, toiset vain kuuntelevat ja punnitsevat vaikutelmia itsekseen. Vuoropuhelua ohjataan kysymyksillä, joiden tarkoituksena on auttaa läsnäolijoita pohtimaan vaikutelmiaan ja hahmottamaan hyvää

yhteistä toimintaa. Lopuksi kootaan yhteisesti keskustellen suunnitelman pääpiirteet ja sovitaan jatkotoimista.

Lähteet:

Arnkil, Eriksson & Arnkil (2000). Tulevaisuuden muistelu auttoi vanhustyössä. Dialogi 1/2000.

Arnkil, Eriksson & Arnkil (2000). Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Stakes raportteja 253.

www.stakes.fi/hyvinvointi/kehi/menetelmat/ennakointi.htm